

BALI JÁNOS

AZ NGO-K A RURÁLIS TÉRBEN

A Nógrádi Napraforgó Egyesület példája

Bevezetés

■ A tanulmány szorosan kapcsolódik a ruralitás újraértelmezésének kérdésköréhez. Egy konkrét példán keresztül arra keresi a választ, hogy a kortárs terepkutatások milyen új tematikus és módszertani kihívásokkal találkozhatnak a rurális társadalmak vizsgálata során. A néprajzi-antropológiai kutatások egyik legfőbb dilemmája, hogy a közvetlen és konkrét, lokális tereptapasztalatokon alapuló partikuláris ismeretanyag értelmezési keretét ki lehet-e tágítani, másképp fogalmazva, mennyiben vonhatók le univerzális következtetések a helyi társadalom és kultúra tanulmányozása során.¹ Egyre inkább úgy tűnhet, hogy a lokális (partikuláris) tapasztalatok önmagukban nem értelmezhetők, inkább egy nagy egész részeként foghatjuk fel azokat. Több olyan, helyben végzett terepkutatást ismerünk, amelynek végeredménye, hogy a megfigyeléseket nem lehet lokális keretekbe zárva értelmezni, a rurális tapasztalatok transz-lokális, sőt transznacionális nézőpontból érthetők csak meg a maguk teljességében.² Ez a megállapítás részben kapcsolódik a „több színterű etnográfia” („multi-sited ethnography”) problematikájához is.³ Ugyanakkor, akár megmaradunk a rurális közösség színterének vizsgálatán, akár túllépünk azon, figyelembe kell vennünk, hogy az általunk elemzett jelenségek, de maga az elemzés is része egy nagyobb társadal-

Minden társadalmi egység, közösség, szervezet, nem csupán része, hanem alakítója is társadalmi környezetének.

mi kontextusnak, amelyet – Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor találó kifejezésével – korszellemnek is nevezhetünk.⁴ Melyek tehát azok a témák, társadalmi diskurzusok, amelyeket nem lehet figyelmen kívül hagynunk az elemzés során, amelyek egyaránt hatnak a kortárs társadalmi jelenségekre és azok tanulmányozására? Az esettanulmány tárgya egy másfél ezres észak-magyarországi faluban, főként nyugdíjas korban lévő asszonyok által alapított és fenntartott civil szervezet, a Nógrádi Napraforgó Egyesület tevékenységének elemzése, amely érinti az itt tárgyalt kérdéseket.

Az időskor a társadalmi diskurzusban

■ A társadalomtörténészek a szociológusokkal együtt hosszú ideig úgy tekintettek a 20. századot megelőző évszázadokra, mint az „öregek aranykorára”. Ők voltak azok, akik a javakat birtokolták, a hatalmat gyakorolták, a család, a helyi társadalom túléléséhez szükséges stratégiai tudással, technikai ismeretekkel rendelkeztek. Fentiekből következően a társadalmon belül az idős emberek – különösen az idős férfiak – bírtak a legmagasabb presztízzsel. Ezt a helyzetet azonban a 18–19. század gazdasági-társadalmi változásai alaposan átalakították. Az ipari forradalom során kialakult új technikák megkérdőjelezték a régi készségek további hasznosíthatóságának fontosságát, a modern oktatási rendszer kiépülése pedig az idős generációk amúgy is avuló ismeretanyagán alapuló tanító és tanácsadó szerepét csökkentette, illetve másodrendűvé változtatta. Az öregek kivételezett helyzete fokozatosan megszűnt, lassan a társadalom periferiájára szorultak. A gazdaság átalakulásával megjelent, majd egyre általánosabbá vált az alkalmazotti, fizetéssel honorált munka és ezzel összefüggésben az életút végén az „inaktív”, nyugdíjas életszakasz. Jelenleg, ha csak a médiában való megjelenést tekintjük át, az idős korosztály a következő témák mentén válik láthatóvá.⁵ 1) „Közösségi élményt is kínálnak az önkéntes nyugdíjas-szövetkezetek.” A cikk röviden bemutatja azt a gazdasági önszerveződési formát, amely az Országgyűlés előző évi döntése alapján minden megyében lehetővé vált. A lehetőség az aktív vagy aktivitásukat megőrizni szándékozó nyugdíjasok számára lehet vonzó, akik vállalják az alkalmi vagy állandó munkát. 2) „Időseket támogató intézkedések.” A cikk a Magyar Kormány döntése alapján, minden nyugdíjas számára biztosított rezsitalványok példáján keresztül, a kormányzat időseket segítő intézkedéseinek összefoglalása. 3) „Megbecsülés a nagymamáknak.” Novák Katalinnal, az Emberi Erőforrások Minisztériumának család- és ifjúságügyért felelős államtitkárával készített interjú legfontosabb eleme a Nők 40 program ismertetése, melynek lényege, hogy azok a nők, akik ugyan nem töltötték be a hivatalos nyugdíjkorhatárt, negyvenévi igazolt munkaviszonyt követően nyugdíjba mehetnek, s részt vehetnek unokáik nevelésében, ezzel is tehermentesítve a dolgozó szülőket. 4) „Az »unokázás« egész Európában elterjedt bűncselekmény.” Az írás a jóhiszeműségük, segítőkészségük és meggyengült egészségi állapotuk miatt különösen veszélyeztetett idős emberekről szól, akiket unokáik nevében, telefonon hívnak fel pénzbeli segítséget kérő családok. 5) „Új szer a férfiak teljesítő képességére 50+.” Potencianövelő szer majdnem teljes oldalas reklámja. Megállapítható, hogy a médiában s ebből következően a közbeszédben kiemelt szerepet kap az időskor. Egy olyan, számarányában egyre bővülő, részben kiszolgáltatott korcsoportról van szó, amelyik a költségvetésben, a társadalombiztosítási és az egészségügyi ellátórendszerben egyfelől mint probléma, másfelől, a politikai választórendszerben mint erőforrás jelenik meg.

■ Az NGO-k a társadalom szervezésében betöltött szerepe az adott korszak politikai rendszerének függvényében változott. Ha vázlatosan áttekintjük a civil szervezetek, egyesületek szerepének változását a magyar falusi társadalom elmúlt másfél évszázados történetében, több nagyobb korszakot tudunk egymástól elkülöníteni. A korai kapitalizmus korszakában (1848–1945) a polgárosodás hatására előbb megjelentek, majd elterjedtek a falusi egyesületek, melyek legfontosabb példái az olvasókörok, a tűzoltó- és dalegyletek voltak. Az alulról szerveződő önművelődés és önszerveződés polgárosodó folyamatába illeszkedett mindez. A pártállami időszakban (1948–1990) a közösségi szerveződés és művelődés „felülről” irányítottan, meghatározott kontroll mentén folyt. E korszak jelképe a Röpülj, páva mozgalom volt. A rendszerváltást követően, a többpárti demokrácia korszakában a rurális civil szervezetek viszonylag szabadon szerveződtek. Ezek többsége informális keretben működik, s meghatározott közösségi tevékenységekhez kapcsolódik, mint például a dél-hevesi Átány faluban a csigatészta készítéséhez. Ezek az informális csoportok a korábban végzett társasmunkák (fonó, tollfosztás, szilvalekvár-főzés, disznóvágás stb.) szerepét vették át. Ezekhez képest, a példában szereplő Egyesület a társadalomszerveződés más szintjét képviseli. Hivatalosan bejegyzett, formális egyesületről van szó, amelyik munkatervvel, hivatalos költségvetéssel rendelkezik, s a tagság is egy formális, jogi viszony, amely hivatalosan dokumentált kilépéssel szűnik csak meg. A kortárs közbeszédben, kiemelten a 2015 utáni médiareprezentációjukban az NGO-k egy új, negatív konnotációjú markáns dimenziója került előtérbe.⁷ Ez az elsősorban a kormánypárti médiában hangsúlyozott negatív szerep a civil szervezetek általános megítélésére is hatással van.

A Nógrádi Napraforgó Hagyományőrző és Szociális Egyesület*

■ A nógrádi nyugdíjas klubból kivált csoport 2006-ban szerveződött formális egyesületté. Az önálló út keresésének két oka is volt. A település „új telepén”⁹ élő nyugdíjasok számára messze volt a nyugdíjas klub a falu központjában, a Szondy György utcában található közösségi tér. Gyalogosan, tekintettel a kedvezőtlen terepviszonyokra, fél órát is eltöltöttek a találkozók megközelítésével. Másrészt e nyugdíjas csoport élén, a később formális vezetővé vált Irénnek más, nagyobb tervei voltak a közösség céljának, tevékenységének meghatározásában. Egy jól szervezett, formális egyesületet álmodott meg, melynek tevékenysége már messze túlmutat a közös pogácsázgatás és beszélgetés keretein. E törésvonal mentén váltak láthatóvá a személyi konfliktusok is, melynek következtében egy csoport kivált a nógrádi nyugdíjas klubból, és megalakította az Egyesületet. Azon túl, hogy a tagok többsége az „új telepét” képviseli, a legaktívabb tagok, így a vezetőjük is „bebírónak”¹⁰ számít a lokális közösségen belül. Ez azért fontos tény, mert a közösségszervezés motívumai között szerepet kap a kompenzáció is, az, hogy a tagok a született nógrádiaknál is nógrádibakká szeretnének válni azáltal, hogy a falu érdekében kultúraépítő és karitatív tevékenységet végeznek. Másrészt egyfajta külső nézőpontból építkezve, számukra nyilvánvalóbb és kézzelfoghatóbb a helyi érték fogalma.

Az elemzés elméleti kerete – a tőkeelméletek

■ A társadalomtudományokban (elsősorban a szociológiában) komoly kutatástörténet kapcsolódik a tőkeelméletekhez. Pierre Bourdieu francia társadalomkutató volt az úttörő, aki túllépve a profitközpontú neoklasszikus gazdaságtan fizikai tőke és pénztőke fogalmain, először vonta be elemzésébe a kulturális, a társadalmi és a szimbolikus tőkét is. Megközelítésében a társadalmi és a kulturális tőke is közvetlen gazdasági javakká konvertálható a tőkeváltások során. Az egymásba konvertálható, de különböző eredetű tőkefajták kérdéskörét aztán több kutató is továbbgondolta, és elsősorban a társadalmi tőke értelmezésében haladták meg a bourdieu-i elképzelést.¹¹

Példák a tőkefajták konvertálására és a tőkefelhalmozásra

■ Az Egyesület sikeres működésének feltétele, hogy ügyesen bánjon a különféle tőkefajtáival, azokat sikeresen konvertálja egymásba. Az Egyesület taglétszáma változó, körülbelül 20 fő körül mozog. Minden tag egy saját baráti, rokoni kapcsolatrendszerrel bír, így mintegy 100 főt tudnak – a „gyenge kötések” mentén – integrálni. Mindkét kör, mindkét társadalmi kapcsolatrendszer szerepet kap a gazdasági tőke felhalmozásában. A társadalmi tőke gazdasági tőkévé konvertálásának legfontosabb példája a magyarországi adótörvények adta lehetőség, vagyis a személyi jövedelemadó 1%-a felajánlásának gyakorlata. Az Egyesület is rajta van a civil szervezetek listáján, amelyek számára lehetővé válik e felajánlás befogadása. A tagok, a vezető hathatós ráhatásának is köszönhetően, minden év első hónapjaiban a saját ismerősi körükben próbálnak minél több személyt rávenni, hogy adója egy százalékát az Egyesületnek ajánlja fel. A működési költség tekintetében az így bejövő támogatás komoly segítséget jelent a szervezet számára. Vannak olyan egyedi alkalmak, amikor e szélesebb kapcsolatháló a gazdasági tőke növelésének ígérését vetíti előre. 2018-ban a DM multicég online pályázatot hirdetett civil szervezetek számára.¹² A DM 25 szervezetnek adott 500-500 ezer forintot, melyek közül 10-et ők választottak ki, 15-öt pedig a közönség-szavazás eredményeként részesítették a jutalomban. Az Egyesület jelentős kampányt folytatott a szavazatokért, s bár sokáig versenyben volt az első 15-be kerülésbe, végeredményben azonban nem sikerült elérni a kitűzött célt, s így nem kapták meg a félmillió forintot. Az Egyesület tagsága, a belső „kör” szerteágazóan vesz részt a tőke konvertálásában. Ennek legfontosabb fóruma az önkéntes munka. A tagok eltérő, változatos kulturális tőkével rendelkeznek. Mindegyiküknek megvan az a tudása, amelyet ingyen az Egyesület szolgálatába állít. Így például nem szükséges könyvelőt, pénztárost fizetni, ezáltal nem csökken az Egyesület büdzséje. Az önkéntes munka legfőbb színtere mégis a karitatív tevékenységhez köthető, mely az Egyesület legfőbb, önként vállalt feladata, küldetése. Ennek legjellemzőbb formája, hogy a tagok a nógrádi közterület bizonyos részeit időszakosan rendbe teszik, felújítják. Nógrád község két működő, nyitott forrása közül a vasútállomás közelében található „Csurgó”¹³ az, amelynek gondozását, a hozzá kapcsolódó programok szervezését az Egyesület hivatalosan is felvállalja. A szemétszedés, virágültetés, kapálás azok a munkálatok, amelyeket az Egyesület tagjai önkéntes munka keretében elvégzik. A legtöbb konfliktust is ez a szerepvállalás okozza. Az Egyesület több, jellemzően idősebb tagja már egyre kevésbé tudja a tagsággal járó önkéntes munkák terheit vállalni, ezért többen közülük az elmúlt egy évben hivatalosan is kiléptek onnan. Az Egyesület számá-

ra kiemelt fontosságú a presztízs növelése. Minden elnyert pályázat, díj egyrészt visszajelzés arra vonatkozóan, hogy a szervezet hasznos és eredményes munkát végez, másrészt a presztízs nem más, mint a szimbolikus tőke növelésének lehetősége, amely megalapozhatja a gazdasági és a társadalmi tőke jövőbeli gyarapítását. 2019 végén „Az év Nógrád megyei önkéntese 2019” díjat kapott a Nógrádi Napraforgó Egyesület, mely hírt büszkén osztotta meg honlapján az Egyesület.¹⁴ Fontos látni, hogy egy lokális szervezet számára cél, hogy kilépjen ebből a keretből, és megyei, netán országos hírnévre tegyen szert. Ennek a törekvésnek jó példája a „Tápláló Szeretet” elnevezésű program.¹⁵ Ennek keretében az Egyesület minden év őszén tartós élelmiszerral ajándékozott meg nagycsaládos rászorulókat. A program 11 éve során elsősorban házilag eltett lekvárt, befőttet és savanyúságot adtak át, évente mintegy 1000 üveggel. Időközben sikerült megnyerniük Herczegh Anita asszonyt, Áder János köztársasági elnök feleségét, hogy legyen a program fővédnöke, aki nem csupán elvállalta, hanem minden évben jelenlétével emelte a program presztízsét.

1. kép. Az Egyesület vezetője fogadja Herczegh Anitát Nógrádon, a Tápláló Szeretet 2018. évi ünnepségén

Világosan látszik, hogy az Egyesület mindent megtesz annak érdekében, hogy a helyi ismertségét kiterjessze a megyére, sőt országosan is ismertté váljon. Szerteágazó önkéntes tevékenysége a tagok ingyen munkáján és közvetett, illetve közvetlen anyagi támogatásával valósul meg. Az Egyesület ezáltal ismertségre, tekintélyre tesz szert, vagyis az egyénileg birtokolt gazdasági tőkét közösségi (egyesületi) birtoklású társadalmi és presztízsstőkévé alakítják. Ez a presztízs segíti az Egyesületet az újabb sikeres pályázatokhoz és tagsága utánpótlásának biztosításához, vagyis a konvertálás végeredménye mégiscsak a gazdasági tőke növelése. Ehhez az is kellett, hogy az Egyesület kilépjen az online térbe, és saját honlapot működtessen.

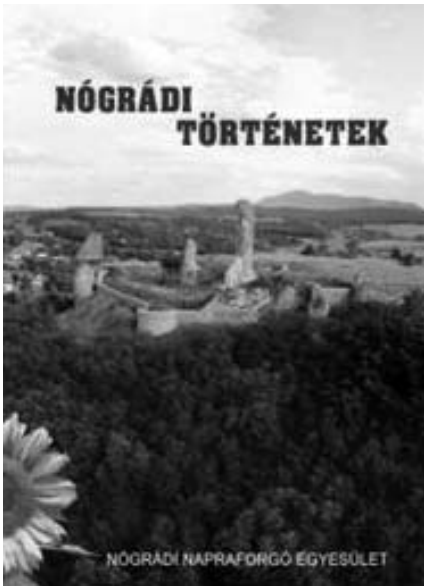
A ruralitás újratermelése és újraértelmezése

■ Minden társadalmi egység, közösség, szervezet, nem csupán része, hanem alakítója is társadalmi környezetének. Felmerül a kérdés, hogy az Egyesület milyen módon alakítja környezetét. Milyen hiányfunkciókat lát el? Milyen „ruralitás-kép” ragadható meg a tevékenységén keresztül?

A hagyomány újratemtése

■ Falusi közösségek külső szemlélő számára is látható értékei között előkelő helyet foglalnak el a történelmével és a néprajzával kapcsolatos értékek. Az 1990-es évek derekától az egyre szaporodó lokális fesztiválok, gasztronómiai versenyek által váltak láthatóvá és „fogyaszthatóvá” a helyi értékek. Ekkor vált világossá, hogy a rurális közösségek hagyományépítése nem pusztán a helyi identitás megerősítésének kelléke, hanem a szélesebb társadalmi kapcsolatok építésének, a turizmus fellendítésének alapja is. A 2010-es években ezeket az informális és félformális kezdeményezéseket, immáron a hungarikum-mozgalom keretében szerveződő helyi értéktárak formalizálják. Vannak olyan települések, ahol egyetlen lelkes helyi értelmiségi személy, pl. a nyugalmazott tanító az, aki egy személyben felvállalja ezt a feladatot, máshol néhány elkötelezett lokálpatrióta mozgatja a szálakat, akár helyi értéktárbizottságot alakítva. Máshol, így Nógrádban is, egy önálló jogi személyiség, jelesül az Egyesület jár élen e folyamatban. Két konkrét, átfogó projekt kapcsolható a témához. *Nógrádi történetek* címmel egy önálló kiadványt jelentetett meg az Egyesület, amelyben a tagok személyes élménytörténetei mellett helytörténeti érdekességek is megjelentek a településről.

A kiadvány hiánypótló, hiszen hasonló tematikával még nem jelent meg önálló füzet vagy könyv. Egy újabb projekt a helyi, alapvetően szlovák etnikum-

2. kép. A kiadvány címlapján az Egyesület neve mellett a legfőbb szimbóluma (napraforgó) is szerepet kap

3. kép. Hagyományos helyi szlovák népviseletbe „visszaöltöztetett” asszonyok egy műtermi csoportképen

hoz köthető női népviselet revitalizációját tűzte ki célul. A még fellelhető viseletbe öltözött lányokat és asszonyokat profi fényképész örökítette meg műtermi körülmények között. A projekt célja, hogy alapot adjon egy tudományos monográfia elkészítésének, amely a helyi népviseletről szólna. Az Egyesület még keresi azt a szakembert, aki ezt a témát szakszerűen fel tudja dolgozni.

A közösség és a lokalitás építése, a generációk összekapcsolása, a társadalmi felelősség és – hasznosság, valamint a társadalmi szolidaritás újratemtése

■ Az idős generáció önkéntes munkájának hasznosítása a társadalmi reintegráció megerősítését szolgálja. Az individualizálódó, inaktív életvilágokat a szélesebb társadalom számára ismét hasznossá teszi. Az Egyesületen belüli beszélgetések, rendezvények (közös főzés, kirándulások¹⁶) az aktív szervezett szabadidő-eltöltés kiemelt példái, amelyek vonzóvá teszik a tagsági státust a tagoknak. Az iskolásokkal és a nagycsaládos szervezetekkel közösen szervezett akciók is a generációk közötti társadalmi kötődést és szolidaritást erősítik. Ez különösen annak a tényezőnek a figyelembe vételével tűnik fontosnak, hogy falun, vidéki kistelepülésen a generációk közötti szakadék egy fázissal később vált láthatóvá és problémává, mint a városban. Már szó volt róla, hogy a lokalitás újratemtése itt a szomszédsági kapcsolatok újratermelésével is együtt jár, hiszen az Egyesület tagjai zömében ugyanazon a településrészen laknak, tágabban értve egymás szomszédai.

A helyhez (genius loci), a lokális történelemhez és hagyományokhoz, valamint a helyi társadalomhoz kötődés erősítésében ugyanaz a közösségkép fogalmazódik meg: egy idealizált, hagyományos paraszti társadalom képe, amelyben az idős generáció nem csupán a tekintélyt birtokolta, de a közösségi élet irányításában tényleges döntéshozói szerepet is játszott.

Összegzés. Az egyesület sikereinek és kudarcainak okai

■ Az Egyesület sikereit elsősorban az eredményezte, hogy képes volt pontosan felmérni és megfogalmazni a szervezet és a tagok életcéljait. Hozzá tudtak járulni a közösségi identitás és a valahová tartozás élményének megteremtéséhez és erősítéséhez. Tartalmas, közösségi szabadidő eltöltési gyakorlatokat szerveztek. Mindezt egy, a társadalom perifériájára került generáció, az idősek társadalmi szerepének újraértelmezésével és felértékelésével valósították meg. Sikeresen gyarapították a különböző (szimbolikus, társadalmi, gazdasági és kulturális) tőkefajtákat, jól konvertálták egyiket a másikba. Mindehhez a korszellem pontos ismerete nyújtotta a háttérrel. Hogy mégsem beszélhetünk maradéktalan sikerekről az Egyesület életében, s az elmúlt évben egyre több korábbi tag lépett hivatalosan is ki, s a Tápláló Szeretet 11 éven keresztül működtetett programja is 2019-ben abbamaradt, azt a következő tényezőkkel magyarázhatjuk. A gazdasági tőke befektetése, mint a munka vagy a tagdíj, nem állt arányban a társadalmi tőkében remélt haszonnal (az egyes tagok szintjén). Az Egyesület kínálta közösség ígéretével szemben az egyéni szintű autonómia korlátainak megtapasztalása, a kötelezettségek túlsúlya a tagok együttműködési hajlandóságát visszavetette. Ráadásul, a magas átlagéletkor miatt a tagok egészségügyi és halálozási mutatói is egyre kedvezőtlenebbé váltak. Az Egyesület számára a fennmaradás feltétele a tagság és a tevékenység megújítása. Az utóbbi kihívásnak felel meg az,

hogy 2020-ban a korábbiakhoz képest is kiemelt szerepet kapnak az iskolákkal és a nagycsaládos szervezettel való együttműködési programok. Az írás szerette volna felhívni a figyelmet egy fontos, de a társadalomtudományokban talán elhanyagoltként kezelt kérdéskörre: a rurális társadalom gazdaság-, közösség- és kultúraszervezésében egyre fontosabb szerepet kapó civil szervezetek, az NGO-k tevékenységére.

■ JEGYZETEK

1. „A partikuláris vizsgálatokon túllépni tehát nemcsak azok elhagyásával, hanem azok megsokszorozásával is lehet” – fogalmaz Prónai Csaba, amikor a kulturális antropológiai cigánykutatások 1990-es évekbeli eredményeit összegezte. „Kemény Istvánnak felvettem, hogy konzultálhassanak velem antropológus növendékeim, és ő örömmel fogadta ezt. Miközben menthetetlen romantikusoknak képzel minket, akik – szerinte – mindig a pozitívumokat keressük és látjuk meg, mégis mintha úgy vélné, hogy mi (antropológusok) vagyunk azok, akik az ők (a szociológusok) adatait tartalommal töltjük meg. Véleményem szerint itt arról van szó, amit Michael Stewart találóan a »szociológiai objektivizmuson és az antropológiai kulturalizmuson túliság« problémájának nevez.” (Prónai Csaba: *Kulturális antropológiai cigánykutatások Magyarországon az 1990-es években (néhány megjegyzés)*. Elérhetőség: https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/altalanos/nemzeti_es_etnikai_kisebbsenek_mo_on%20a%2020_sz/pages/023_antropologia.htm; letöltés dátuma: 2020. február 5.)
2. Például Berta Péter: *Fogyasztás, hírnév, politika. Az erdélyi gábor romák presztízsgazdasága*. MTA BTK Néprajztudományi Intézet, Bp., 2014 és Szabó Árpád Tőhötöm: *Gazdasági adaptáció és etnicitás. Gazdaság, vidékesség és integráció egy erdélyi térségben*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriza János Néprajzi Társaság, Kvár, 2013.
3. George E. Marcus: *Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography*. Annual Review of Anthropology 1995. 24. évf. 95–117.
4. Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor: *Látható és láthatatlan világok. Az ezredfordulón és utána*. Typotex Kiadó, Bp., 2013. „Minden korszaknak megvan a maga világképe. Az a mód, ahogyan annak a kornak az emberei a világot látják. Ez az, amit a »szellemtörténet« divatja idején »korszellemnek« neveztek, s ami így vagy úgy, de mindenképpen áthatja az adott korszakban élők szinte minden megnyilvánulását. Egy-egy korszak világképe az élet minden területén tanulmányozható. Az új megjelenik – s így elemezhető – a mindennapi élet számos, szimbolikus jelentésekkel is telítődő mozzanataiban...”
5. Az írás alapját a Kriza János Néprajzi Társaság *Ruralitás és gazdasági stratégiák a 21. században* című vándorkonferenciáján (Nagykároly, 2019. október 11–12.) tartott, hasonló című előadásom jelenti. Az idős korcsoport médiareprezentációjának illusztrálásához egy, Budapest közterületein ingyenesen osztogatott újság, a *Lo-kál* 2019. október 9-i lapszámát vettem alapul. A témák mindegyike egy-egy konkrét cikk, hír vagy tudósítás formájában olvasható a lapszámban. (A lap a magyarországi helyhatósági választások előtt négy nappal jelent meg. Ez a tény, továbbá a lap kormányközeli hangvétele felveti ugyan a reprezentativitás kérdését, ám témánk szempontjából arra jó példa, hogy jelezzük, az idős korosztályt kísérő közbeszédnek melyek a sarokpontjai.)
6. Az angol non-governmental organization kifejezésből képzett betűszó (NGO). Olyan társadalmi szervezetet jelent, amely nonprofit módon, a kormánnyal függetlenül, önkéntes alapon a közös javára működik.
7. A 2015-ös migrációs válság erősítette fel azokat a közéleti hangokat, miszerint az NGO-k egy része külföldről finanszírozott és vezérelt politikai tevékenységet folytat, mindezt elsősorban Soros Györgyhez, a magyar származású amerikai üzletemberhez köthetően, a „nyitott és kevert társadalom” megvalósításának globális érdekében megfelelően.
8. Elérhetőség: <http://napraforgo.nogradfalu.hu>. Rövid bemutatkozásuk szövege: „Községünkben, Nógrádon 2003-ban alakult meg a nyugdíjas klub. A közös programok, az összetartozás élménye miatt megérett a gondolat, hogy egyesülettel történő átalakulás igénye, így 2006-ban megalakult a Nógrádi Napraforgó Hagyományőrző és Szociális Egyesület. Az azóta eltelt időben egyesületünkhöz többen csatlakoztak a 30-as, 40-es korosztályból, így megvan a lehetősége a szívesebb programok szervezésének is. Céljaink között szerepel a nógrádi helytörténeti ismeretek ápolása; klubélet, hagyományőrző tevékenység, népdalkincset megőrző körös és kulturális programok szervezése; a nógrádi gasztronómia megőrzésének elősegítése; az egészséges életmód propagálása; a szociális rászorulókat támogatása és természetvédelmi tevékenység.”
9. Nógrádon a „vasúton túli” területet, az 1960-as évek körül kiépült településrészt hívják így a helyiek. Ez a vasúti sínpár merőleges hat utca (Jókai Mór, Ady Endre, Táncsics Mihály, Dózsa György, Kossuth Lajos és Petőfi Sándor utcák) és az azokat összekötő keresztutcák (Vasút sor, Rákóczi Ferenc, Feketevíz sor utcák) által tagolt településrész.
10. A „törzskörös”, a „bebíró” és a „gyüttment” kategória, ha nem is minden magyar közösségben nevezték így őket, jól mutatja a helyi társadalomba beépülés szakaszait, a társadalmi csoportok távolságát. A köztes, „bebíró” kategória talán a legképlekenyebb, ugyanakkor a legérdekesebb is, hiszen az ezzel leírt személyekről mindenki tudja, hogy nem született falubeliek, mégis, évtizedek óta szerves részei a lokális közösségnek. Külön kutatást érdemelne, hogy a magyar rurális közösségeikben a társadalom- és a kultúraépítésben milyen szerepet játszanak ezek a csoportok. Saját tapasztalatunk szerint vannak olyan közösségek, ahol e tevékenység vezető szerepét épp a „bebírók” látják el.
11. Pierre Bourdieu: *Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke*. In: Lengyel György – Szántó Zoltán (szerk.): *Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája*. Aula Kiadó, Bp., 1998. 155–176; James. S. Coleman: *Társadalmi tőke*. In: Lengyel György – Szántó Zoltán (szerk.): *A gazdasági élet szociológiája*. Aula Kiadó, Bp., 1994. 99–127; Uő: *A társadalmi tőke az emberi tőke termelésében*. In: Lengyel György –

Szántó Zoltán (szerk.): *Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája*. Aula Kiadó, Bp., 1998. 11–43.; Oláh János: *Tübes bizalmi tőkéje – Társadalmi tőkénk pénzértéke*. Polgári Szemle 2007. 3. évf., 10. sz.; Orbán Annamária – Szántó Zoltán: *Társadalmi tőke*. Erdélyi Társadalom 2005. 2. sz. 55–70.

12. Elérhetőség: <https://www.dm-egyutttegyumasert.hu/hu/jotettekkel-egy-jobb-vilagert/beerkezett-palyazatok/#5391>

13. Elérhetőség: <http://nograd-var.hu/csurgoforras.htm>

14. Elérhetőség: <http://napraforgo.nogradfalu.hu/hir/154>

15. Elérhetőség: <http://napraforgo.nogradfalu.hu/hir/150>. „Már a tizenegyedik alkalommal, s egyben utoljára jöttünk össze 2019. október 4-én a nógrádi művelődési házban. Az asztalok ebben az évben is megteltek a szeretetet és törődést sugárzó befőttes üvegekkel, tartós élelmiszerekkel, terményekkel. A Tápláló Szeretet Mozgalom ötlete 2008. őszén fogalmazódott meg, akkor nagy gazdasági válság volt és a magyar emberek, családok nagyon sok nehézséggel küszködtek. Segíteni szerettem volna, és ehhez partnerekre találtam a Nógrádi Napraforgó Egyesület tagságában. Elkezdődött a környezetünkben fellelhető felesleges termények feldolgozása befőtt, savanyúság, lekvár, gyümölcsle, stb. formájában. Az első átadó ünnepség 2009. október 7-én volt Nógrádon, az akkor még működő idősok otthonában. Igyekeztem meggyőzni másokat is a program szükségességéről. A nyugat-nógrádi térségből 2011-ben már többen csatlakoztak hozzánk, aminek eredményeként az adomány nagysága is jelentősen megnövekedett. 2015-ben a Tápláló Szeretet Program kilépett Nógrád megyéből, mert Kecskeméten, Hetényegyházán és Városlődön is elkezdődött a befőttek készítése. A tizenegyedik év nemcsak átadó ünnepség, hanem egyúttal a programot záró rendezvény is.”

16. Évente több csoportos utat szerveznek, a teljesség igénye nélkül, Budapestre, a Tisza-tóhoz, Majk pusztára stb. Lásd például a honlapra feltöltött képeket, beszámolókat. Egy 2013-as, a Budai várba szervezett kirándulás képei: <http://napraforgo.nogradfalu.hu/vetit/17>.

